

המי לילאה?

אימרתו המפורסמת: „אמציעהתיקשורת הוא המסר”. פרס קבע: התהליך הוא היעד.

פרס לא הגדיר את השלום, שהוא שואף אליו. כאשר יצא אישהשנה תשל"ז, מנחם בגין, למלאכתהשלום שהביאה להסכם עם מצריים, הוא ידע בריוק למה הוא חותר: החזרת כל סיני תמורת חוזה-שלום נפרד עם מצריים, שיבטיח את עורפו ושישחרר את ידיו לפעולה נגד הפלסטינים. לפרס לא היתה שום קונספציה ברורה כזאת.

הוא המשיך לדבר על „האופציה הירדנית” — מושג ישן-נושן, הגורר אחריו שובל ארוך של אכזבות וכישלונות לאורך 40 שנה ויותר, והנוגד את המציאות. כחלל ריחפה תוכנית-אלון מלפני 19 שנים, כרוח-רפאים המסרבת לרדת אליי-קבר. שום יעד ברור לא עמד לפני פרס. הוא שלל את עצם הצורך ביעד כזה.

כי פרס חשב על „התהליך”. על המכניזם של המשא-והמתן. על הצעד הקטן הבא במיצעד של אלף מילין לעבר יעד בלתי ירוץ.

לכאורה היתה בכך תבונה פרגמטית. מדוע „לשכור את הראש” על צפונות העתיד, כשיש להתרכז בהשגת התקדמות ראשונה? מכיוון שמיצעד של אלף מיל מתחיל בצעד ראשון — מדוע לא להתמקד בו, תחת לריב על הצעד האחרון? האם לא מוטב להתרכז לגמרי בהשגת פריצת-הדרך הראשונה, ולוא גם קטנה, ובליכבד שהעניינים יזווזו?

זה נשמע סביר, בייחוד בפיו של שימעון פרס, שפיתח תיאוריה שלמה ומורכבת להסברת מחשבה זו ולהצדקתה.

אך למרבה הצער, לא כך פועלת ההיסטוריה. מי שאינו יודע לאן צריך להוביל אותו המיצעד של אלף המילין, גם אינו מסוגל לצעוד את הצעד הראשון. שהרי אינו יודע כלל באיזה כיוון עליו לצעוד. במקום מיצעד-אלף-המילין באים נאומים של אלף מילים. כראשית תשמ"ו, היה נדמה לפרס כי „תהליך השלום” אמנם מתחיל לזוז. הנהגות ישראל, ירדן, אש"ף וארצות-הברית התקרבו זו לזו בניסוחיהן. ירדן הסכימה לפעול בשיתוף אש"ף, ואילו יאסר ערפאת היה מוכן להכיר בהחלטה 242 תמורת הכרה בזכות „ההגדרה העצמית” של הפלסטינים. פרס הסכים „לפורום ביני לאומי” ולשיתוף פלסטינים שמונו על-ידי אש"ף, והשליח האמריקאי ריצ'רד מורפי, אחת הדמויות הטראגיות-קומיות של תשמ"ו, התרוצץ אנה ואנה. פרס יכול היה לקוות כי „התהליך” עומד להתחיל, וכי התזווה הגדולה תאפשר — אולי — גם לפרק את הממשלה ולמנוע את הרוטציה.

ואו, לפתע, הכל התפוצץ. המלך חוסיין נאם ב־19 בפברואר נאום ארוך, שבו ניתק את עצמו מאש"ף. האמריקאים הסתלקו במהירות-הבוק מן הזירה. אש"ף התכנס בתוך עצמו, ושימעון פרס נשאר בחלל ריק.

היו להתפוצצות סיבות, שהיו מחוץ לתחום-השליטה של פרס — המציאות המורכבת בעולם הערבי, העומד בצל מלחמת איראן-עיראק. בישראל אין מוסר מתאים — כגון מועצה לאומית לביטחון לאומי — המסוגל לגבש תמונת-מצב אמיתית, ולייעץ לראשה-הממשלה. שימעון פרס גם אינו האיש המרגיש במחסור של ייעוץ מסוג זה. הוא פועל על פי שיקולים „פרגמטיים”, קצרי-טווח וקצרצרי-טווח.

אך הסיבה העיקרית של ההתפוצצות היתה, כמובן, שלא היה לתהליך כולו יעד אמיתי כלשהו. תהליך ללא יעד הוא כבניין בלי יסודות. ככל שהוא מתקרב יותר להשלמת הבנייה, כן גדלה הסכנה שיתמוטט.

● זיקוקין דינור

ל שימעון פרס היה תירוץ טוב להעדר-יעד. הוא היה ראש-ממשלה בממשלת-אחדות, שבה יש לליכוד זכות-וטו טוטא-

מהו סכום הישגיו הקטנים? מהו סכום כישלונותיו הקטנים? האם מתאונות כפות המאזניים? ואם לא, איזו כף יורדת?

● חותר בלתי-נלאה

ה תבונה הכוללת של כהונת פרס היתה החריצות. פרס, שנקרא פעם בפי יריבו יצחק רבין „חותר בלתי-נלאה”, היה בלתי-נלאה גם כראשה-הממשלה. וככל שהתקרבה השנה — והכהונה — לסיימה, כן גבר הקצב והפך קדחתני.

הוא הקדיש לעבודתו שעות ארוכות מדי יום. הוא עסק במאה ואחד עניינים, טיפל בכל המשברים והמשברונים. הוא ישב בשישיבות בלא-ספור, נאם נאומים שאין להם מניין, נע וגד בחבי הארץ והעולם, וגם מצא זמן להיעלב ולפטר את השר שקרא לו „ראשי-ממשלה מעופף”.

אולם למאמץ בלתי-נלאה זה חסרה ההשראה. שום תוכנית-יעל גדולה לא העניקה לה מעוף ותנופה. תחת המעשה האחד, הפשוט, הגדול, המעלה פוליטיקאי לרמה של עשייה היסטורית, הוא השמיע עשרות חידודים-לשון, מישחקי-מילים, סיסמות-לשעה. הכותרת-שיל-מחריב-בבוקר עניינה אותו יותר מאשר הרישום בספריה-היסטוריה בעוד מאה שנה.

פוליטיקאים אוהבים לקרוא לתבונה זו „פרגמטיזם”, ולהש"בחה בה. אולם פרגמטיזם, היכולת לתמרן בין אילוצי השעה, חשוב רק כשהוא משרת משימה גדולה — כהתפתחותיות של נהר המגיע בסופו אל הים. פרגמטיזם המשרת רק את עצמו הוא תבונה עקרה.

היה משהו עצוב בתמונה של ראשה-הממשלה המסור, החרוץ, המשתדל כלי-כך, המתרוצץ בלי הרף והמגיע, בסופו של דבר, לאותה הנקודה שממנה יצא.

שימעון פרס יכול היה להיות ראשי-ממשלה מצטיין של מדינה רגילה, בימים כתיקונם — מדינה כמו שווייץ והולנד, ואולי אף הרפובליקה הפדרלית הגרמנית או צרפת, נשואת-הערצתו. אולם ישראל אינה מדינה רגילה, ובעיותיה אינן רגילות, לטובה או לרעה, יש לה מימד הירואי. כדי להיות ראשי-ממשלה סביר בישראל, רדושה לאדם תבונה הירואית.

שימעון פרס, האיש המשתדל, אינו כזה. הוא אנטי-גיבור. כך נקבע מראש תחום ברור להישגיו.

● מיצעד אלף המילים

ת יקוותו הגדולה ביותר של שימעון פרס, בפרושי תשמ"ו, היתה צריצה גדולה של „תהליך השלום”.

עצם המושג הזה, שנשאל מן האמריקאים, היה אופייני לשימעון פרס. הוא מרמז על גישה שבה אין השלום עצמו העיקר, מטרה ברורה שיש להשיגה. „התהליך” הפך לעיקר, מטרה בפני עצמה. כך גם הכריז. חוקר התיקשורת מרשל מקלוהאן טבע את

ל כל שנה יש שמות משלה. שמות של מקומות ואנשים, שכימעט איש לא שמע עליהם לפני ראשה-השנה, והנישאים בסופה בפי כל.

לפני ראשה-השנה תשמ"ו, מי שמע על מקומות ששם ראש-בורקה או צ'רנוביל? מי העלה על רעתו שעיר-נמל קטנה בקפריסין ששמה לארנאקה תכבוש את הכותרות? מי חשב כי מדינה אפריקאית נידחת ועניה, ושמה קאמרון, תעמוד במשך כמה ימים במרכז התודעה הלאומית? מי, חוץ מקומץ עולי-מארוקו וקנים, ידעו על קיום עיירה בשם איפראק?

כפרוס תשמ"ו לא שמע איש על אוניה שנשאה את שמו של איטלקי אלמוני, אכילה לאורו. אדם בשם ג'ונתן פולארד היה ידוע רק לקומץ ישראלים, וגם אלה לא הזכירו את השם בפומבי. ג'ון דמיאניוק היה מישוה שעליו נערך מאבק מישפטי בארצות-הברית, אנטולי שצ'רנסקי נמק בכלא סובייטי. תת-אלוף אברהם ברעם היה מישוה שהיה פעם קצין מצטיין כצה"ל ונשכת. עימנואל ולד היה ידוע רק לקומץ קצינים. חוזה יערי היתה אשתו האלמונית של כתב בטלוויזיה. השופט משה בייסקי ישב בראש איזו ועדה שעסקה בבנקים.

מי העלה על רעתו שכל אלה — ודווקא אלה — יטביעו את חותמם על השנה?

● שימעון פרס: אין נוק'אאוט

ל כל שנה יש מילים, המאפיינות אותה. המילים של תשמ"ו היו „תהליך השלום” ו„צמיחה כלכלית”.

ומעל לכל: „רוטציה”.

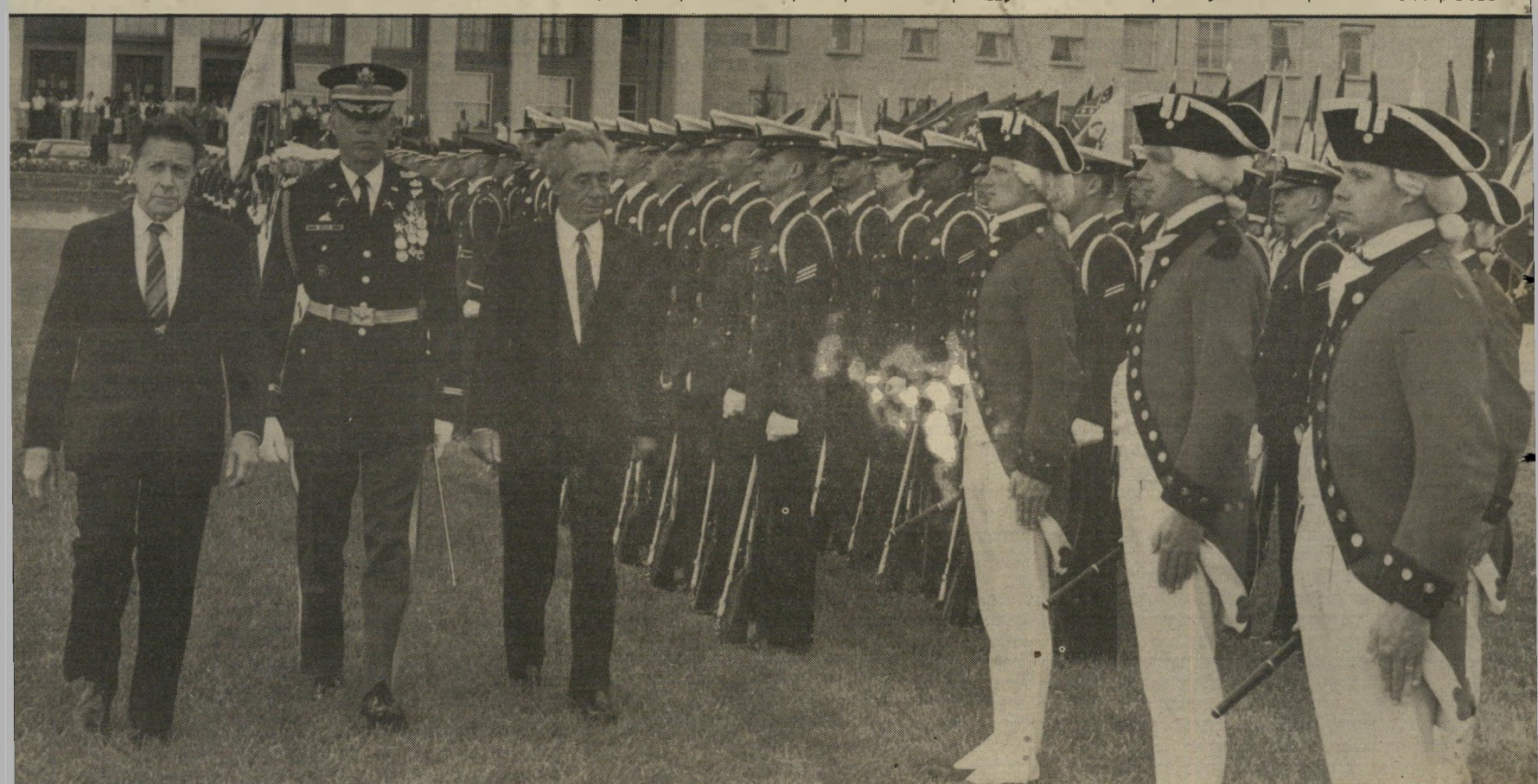
כל השלוש היו קשורות באישיותו של אישה-השנה תשמ"ה, שימעון פרס. שמו התנוסס כמעט על כל המאורעות החשובים של השנה.

תשמ"ו היתה השנה של פרס. אך האם הוא היה אישה-השנה? האם אישה-השנה תשמ"ה היה גם אישה-השנה תשמ"ו, כשם שאיש-השנה תשמ"א, שריהביטחון אריאל שרון, היה גם אישה-השנה תשמ"ב, יום מילחמת-הלבנון אריאל שרון?

שנת תשמ"ו היתה שנת-המיבחן של שימעון פרס. השנה הקודמת, הראשונה לכהונתו כראש הממשלה, היתה שנה של כניסה לתפקיד, התארגנות ונסיגות. בשנת תשמ"ו היתה לו כל האפשרות לפרושי כנפיים ולהמריא — כמו הפרס בטבע, הציפור שממנה שאל שימעון פרסקי את שמו העברי.

במשך כל השנה התמודד שימעון פרס עם ההודמנות שניתנה לו — ההודמנות האחת, הכלתי-חזרת, הניתנת לאדם המגיע לפיסגת החר הפוליטי ויכול להטביע את חותמו על ההיסטוריה.

מה היו תוצאות ההתמודדות הזאת? פרס לא הנחית נוק'אאוט, ולא ספג נוק'אאוט. את המאבק יש לשפוט על פי נקודות.

כמו חללית מדינית בלתי-מאויישת הטסה מסביב לכדור הארץ: שימעון פרס (עם קספר ויינברגר) סוקר מישמר-כבוד בפנטאגון